

Леонова І.М.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕЖИВАННЯ ПОЧУТТЯ САМОТНОСТІ ЖІНКАМИ – ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ

У статті наведено результати дослідження особливостей переживання почуття самотності жінками – внутрішньо переміщеними особами.

Виявлено, що у внутрішньо переміщених осіб найвищий рівень самотності спостерігається у взаємодії із соціумом та в особистісному страху залишитися самій.

Найвищий рівень переживання самотності в міжособистісних стосунках у жінок – внутрішньо переміщених осіб встановлено з новим соціальним середовищем (соціальна самотність).

Виявлено індивідуально-особистісні риси жіночої групи, які мають зв'язок із почуттям самотності. Переживання самотності внутрішньо переміщеними особами зумовлене відчуттям безнадійності, неприкаяності та неможливістю вільного вибору, що супроводжується ворожістю, агресивністю, конфліктністю, закритістю від приймаючого соціального середовища та схильністю до асоціальної поведінки.

Показано взаємозв'язок між самотністю та причинами й установками, як гіркота та образа, що є наслідком воєнних подій на території Донбасу та вимушеного переселення (об'єктивні чинники).

Наведено незадоволені потреби в жіночої групи, які мають безпосередній зв'язок із самотністю. Виявилася незадоволеною потреба в міжособистісних стосунках, що пов'язана із сімейною самотністю, яка є наслідком вимушеного переселення й демографічного розриву стосунків із близькими. Страх залишитися самій пов'язаний із незадоволеною потребою в самореалізації й матеріальними труднощами, з якими вони зіткнулися на новому місці. Водночас у групі жінок – внутрішньо переміщених осіб виявлено незадоволені потреби, які стосуються їхнього життя загалом: невизначеність цілей, низький результат, процес, який не приносить задоволення або очікуваного результату тощо.

Виявлено суб'єктивні чинники, які впливають на рівень самотності: невротичність, драгматичність, спонтанна агресивність, депресивність, емоційна лабільність, відкритість, свобода вибору, ставлення до авторитету, почуття неприкаяності, бездомність, а також особистісні досягнення, відчуженість і ізоляваність, боязнь критики, образа і гіркота та страх бути самій.

Ключові слова: самотність, соціально-психологічні чинники, жінки – внутрішньо переміщені особи, міжособистісні стосунки, причини, індивідуально-особистісні риси, потреби, суб'єктивний чинник, об'єктивний чинник.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження зумовлено тим, що масштабність і динамічність змін ціннісних орієнтацій і фінансово-політичних пріоритетів, спричинених військовим конфліктом, який триває на сході України, спричинили сплеск вимушеної міграції в кінці 2014 року. Під впливом несприятливих військових, політичних і соціальних факторів маси людей східних регіонів змушені були інтегруватися в інші спільноти. За підрахунками Управління з координації гуманітарних питань ООН (листопад 2019), за шість років війни на Донбасі внутрішньо переміщеними особами стали 1,3 млн осіб.

Зображуючи собою конфлікт між культурними цінностями, традиціями, правилами середовища, яке покинув індивід, і новим приймаючим середовищем, у якому йому доведеться надалі жити, взаємодіяти, спілкуватися тощо, вимушене переселення викликає шок і стрес, що погіршує здоров'я, сприяючи появі депресії, тривоги і страху, відчуття своєї непотрібності, втрати своєї етнічної ідентичності й відчуження від навколишнього середовища. Тому й на сучасний період вимушені переселенці мають певні труднощі в соціально-психологічній адаптації, а також недостатність міжособистісних взаємостосунків, які є

наслідком дій, що відбуваються на території Донбасу й тепер.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відомо, що внутрішньо переміщеними особами є люди, які змушені залишити свої домівки (місця проживання) для того, щоб уникнути наслідків воєнного конфлікту (насилля, порушень прав людини, застосування зброї) або стихійних лих чи техногенних катастроф, що не перетнули державного кордону країни. Вважається, що людина, яка пережила вимушену міграцію та екстремальні ситуації, має певні психологічні особливості у світосприйманні, пригніченості психічних функцій, наявності психологічного травмування.

Особливостям процесу психологічної та соціокультурної адаптації вимушених переселенців на нових соціальних територіях було присвячено роботи Г.Ф. Габдрахманова [2], В.В. Гриценко [3] та інших учених.

Вітчизняні психологи – О.В. Бурлака, Л.О. Кондратенко, Л.М. Манилова (2016) [1]; З.Г. Кісарчук, Я.М. Омельченко, Г.П. Лазос, Л.І. Литвиненко, Л.Г. Царенко (2015) [5]; Л.А. Мельник, Г.В. Остапчук, Ю.В. Пилипас, І.М. Семенко, М.А. Грудій (2015) [6] – приділяли особливу увагу наданню психологічної допомоги постраждалим унаслідок воєнного конфлікту в Україні, які пережили кризові травматичні ситуації.

Сучасні вчені – G. Roysircar-Sodowsky & M.V. Maestas, (2000) [12], С. Ward, S. Bochner, A. Furnham (2001) [14], J.W. Berry, J.S. Phinney, D.L. Sam, P. Vedder (2006) [6] – пов'язують труднощі адаптації внутрішньо переміщених осіб з аккультураційним стресом (культурний шок), розуміючи під цим терміном стан тривоги, викликаний відсутністю керівництва до дій і відсутністю чи недостатністю знань щодо дій у незнайомій ситуації, яку переживає мігрант.

Низка досліджень спрямована на вивчення впливу різних психологічних чинників, які сприяють розвитку дистресу у вимушених переселенців. Дослідники L. Benn, J.E. Harvey, P. Gilbert, C. Irons (2005) [7], M. Stroebe, M. Hewstone, H. Willis (2002) [13] виявили, що низька самооцінка, погана самодостатність, інтроверсія, залежність від інших людей, негативізм і жорстокість підвищують рівень дистресу. Крім того, на переселенців впливає культурне розмаїття приймаючого суспільства, географічна відстань і аккультураційна політика, а дискримінація є провісником переживання аккультураційного стресу й туги за домівкою (I. Jasinskaja-Lahti, K. Liebkind, G. Horenczyk, P. Schmitz (2003) [10], С. Ward,

S. Bochner, A. Furnham (2001) [14], R.F. Chapdelaine, L.R. Alexitch (2004) [8], D.B. Mumford (2000) [11], K. Greenland, R. Brown (2005) [10].

Отже, проблематика досліджень зосереджена переважно на вивченні різних психологічних чинників, які сприяють адаптаційному процесу вимушених переселенців у новому соціальному оточенні та впливають на переживання аккультураційного стресу. Але незважаючи на нинішній **стан розробленості проблеми**, відкритими залишаються питання стосовно того, наскільки внутрішньо переміщені особи почуваються самотніми в приймаючому середовищі, і які психологічні чинники підвищують рівень самотності у вимушених переселенців.

Постановка завдання. Мета статті полягає в аналізі соціально-психологічних чинників, які призводять до виникнення почуття самотності в жінок – внутрішньо переміщених осіб із тимчасово окупованої території Донбасу.

Методологія дослідження. Під час емпіричного дослідження використовувався такий психодіагностичний інструментарій: Фрайбурзький особистісний опитувальник F P I (форма В) А.О. Крилова і Т.І. Ронгінської (Вансовская, Гайда & Гербачевский, 1997); особистісний опитувальник емоційного ставлення А.Т. Джерсайлда (Колесникова, 2019); методика діагностики комунікативної соціальної компетентності (КСК) М.П. Фетіскіна, В.В. Козлова, Г.М. Мануйлова (Фетискин, Козлов & Мануйлов, 2002); методика актуальності основних потреб у модифікації І.О. Акіндінової (Пугачев, 2003); тест сенсожиттєвих орієнтацій (СЖО) Д.О. Леонтєва (Леонтєв, 2000); DLS (Differential Loneliness Scale) (Тихонов, 2006); SELSA (Di Tommaso & Spinner, 1993); методика суб'єктивної оцінки міжособистісних стосунків СОМО С.В. Духновського (Духновский, 2006); методика С. Бем «Маскулінність – фемінність» (Практикум по гендерной психологии, 2003); шкала інтимності Бернса (Тихонов, 2006) та методика індексу якості життя Р.С. Еліота (Практикум по психологии здоровья, 2005), опитувальник спрямованості особистості на уникнення невдач Т. Елерса (Райгородский, 2002).

Вибірка: у дослідженні взяли участь 48 жінок – внутрішньо переміщених осіб із тимчасово окупованої території Донбас. Вік досліджуваних жінок становить від 25 до 45 років.

Для статистичної обробки даних використовувались описові статистики, U-критерій Манна-Вітні, t-критерій Стьюдента, кореляційний і факторний аналіз. Обробка емпіричних даних

здійснювалося за допомогою комп'ютерної програми SPSS 21.0 for Windows.

Виклад основного матеріалу дослідження. На підставі аналізу даних за опитувальником SELSA (Di Tommaso & Spinner, 1993), особистісним опитувальником емоційного ставлення» А.Т. Джерсайлда (Колесникова, 2019) і шкалою інтимні Бернса (Тихонов, 2006) було виявлено рівень самотності в жінок – внутрішньо переміщених осіб із тимчасово окупованої території Донбасу (табл. 1).

Таблиця 1

Показники самотності жінок – внутрішньо переміщених осіб

	Середнє значення (n=48)	Стандартне відхилення
Соціальна самотність	46,3	19,0
Сімейна самотність	19,8	12,5
Романтична самотність	35,4	11,6
Самотність	0,7	0,9
Страх бути самій	3,7	1,4

Таблиця 2

Значення коефіцієнтів кореляції між почуттям самотності та досліджуваними показниками групи жінок – внутрішньо переміщених осіб

Показники	Соціальна самотність	Сімейна самотність	Романтична самотність	Самотність	Страх залишитися самою
Показники міжособистісних стосунків					
Дружба	-0,40*		0,45*		
Конфліктність у стосунках	0,38*		-0,38*		
Напруженість у стосунках			-0,40*		
Агресія у стосунках			-0,40*		
Маскулінність і фемінність					-0,39*
Індивідуально-особистісні риси					
Спонтанна агресивність		-0,51*			
Депресивність		-0,42*			
Сором'язливість		-0,44*			
Відкритість		-0,53*			
Відчуття неприкаяності, бездомність			0,44*		
Ворожий конфлікт					-0,38*
Свобода вибору, ставлення до авторитету				0,36*	
Свобода волі				0,38*	
Життєрадісний (III Д)				-0,36*	
Схильність до асоціальної поведінки (IX П)				0,53**	
Причини й установки					
Спілкування з друзями та близькими	0,46*				
Боязнь критики		-0,39*			
Відчай			-0,40*		
Депресія			-0,48**		
ІЯЖ (індекс якості життя)			-0,44*		
Образ і гіркота				-0,37*	0,40*
Мотиви та потреби					
Потреба в міжособистісних зв'язках		0,37*			
Матеріальне становище					-0,38*
Потреба в самореалізації					0,38*
Мета в житті				-0,48**	
Загальний показник життя (ОЖ) (цілі, результат, процес, контроль тощо)				-0,38*	

Примітки: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$.

Аналіз даних табл. 1 показав, що найбільш високе середнє значення отримано за шкалою «Соціальна самотність», а найнижче – за шкалою «Самотність», усі останні шкали є на середньому рівні. Згідно з розрахованим середнім, шкали опитувальників можна ранжувати так: соціальна самотність (M = 46,3), романтична самотність (M = 35,4), сімейна самотність (M = 19,8), страх бути самій (M = 3,7) і самотність (M = 0,7). Отримані значення за шкалами «Сімейна та романтична самотність», а також «Страх залишитися самій» є на середньому рівні (помірно виражені), показник шкали «Соціальна самотність» перебуває на високому рівні, а загальний показник самотності має слабо виражений стан.

Отже, можна зробити висновок, що група жінок – внутрішньо переміщених осіб має високий рівень прояву «соціальної самотності», який зумовлений наслідком їхнього вимушеного переселення в інше соціальне середовище, де треба встановлювати нові стосунки й соціальні зв'язки з приймаючим населенням. Також у них виражений «страх бути самій», який вказує на певні труднощі щодо соціальної адаптації, зокрема на переживання ними акультураційного стресу.

Отже, найбільший вплив на виникнення почуття самотності жінок – внутрішньо переміщених осіб мають соціальна самотність і страх залишитися самій, які пов'язані з вимушеним переселенням у нове соціальне середовище (труднощі в соціальній адаптації, переживання акультураційного стресу).

Аналіз кореляційних зв'язків самотності з показниками міжособистісних стосунків, індивідуально-особистісними рисами, мотивами та потребами, причинами й установками представлено в таблиці 2.

Отримані дані (табл. 2) свідчать про те, що між міжособистісними стосунками й самотністю є взаємозв'язок, де у групі жінок – внутрішньо переміщених осіб загальний показник самотності і романтична самотність, перш за все пов'язані

з конфліктністю у стосунках із приймаючим населенням (різні погляди на життя, мова, ставлення до роботи тощо), а також із відсутністю близьких друзів і підтримуючого оточення, яке залишилося на окупованій території або переїхало(и) в інші місця поселення або країни.

Також можна говорити й про взаємозв'язок між самотністю та індивідуально-особистісними рисами, що пов'язані з переживанням почуття самотності в жінок – внутрішньо переміщених осіб. Вони зумовлені відчуттям своєї безнадійності та неприкаяності, а також неможливістю вільного вибору, який був можливий в усталених умовах життя на тимчасово окупованій території. Це, зокрема, схильність до асоціальної поведінки, наслідком якої є стримана ворожість, агресивність, конфліктність і закритість від приймаючого соціального середовища.

Самотність також має зв'язок із причинами й установками, а саме з гіркою та образою, які зумовлені їхнім вимушеним переселенням, за якого більшість із них втратила свої домівки, роботу та близьке коло друзів.

Аналіз кореляційних зв'язків між самотністю й мотивами та потребами виявив, що у групі жінок – внутрішньо переміщених осіб сімейну самотність супроводжує незадоволена потреба в міжособистісних стосунках, яка є наслідком вимушеного переселення й демографічного розриву стосунків із близькими. Їхній страх залишитися самій підвищує незадоволена потреба в самореалізації й матеріальні труднощі, з якими вони зіткнулися на новому місці. Також виявлено, що їхнє переживання самотності пов'язане з незадоволеністю загальним показником життя: невизначеність цілей, низький результат (фінансовий дохід), процес, який не приносить задоволення або очікуваного результату тощо. Тобто все те, що виступає мотивом і стимулом для особистісного розвитку особистості й самореалізування.

Отже, результати кореляційного аналізу показників самотності виявили, що не тільки

Таблиця 3

Чинники почуття самотності в жінок – внутрішньо переміщених осіб

№	Чинникові загрузки	Чинники
1	33,6%	Дратівливість (0,97), спонтанна агресивність (0,94), депресивність (0,90), емоційна лабільність (0,85), відкритість (0,84)
2	13,1%	Боязнь критики (-0,73), свобода вибору, ставлення до авторитету (0,56), уникнення невдач (0,42)
3	10,4%	Відчуженість та ізольованість (0,75), почуття неприкаяності, бездомність (-0,72), особистісні досягнення (-0,57)
4	8,3%	Невротичність (0,74), страх бути самому (0,72), образа і гіркота (0,54)

суб'єктивні чинники впливають на самотність жінок-внутрішньо переміщених осіб, а й об'єктивні (соціальні) чинники – вимушене переселення, приймаюче оточення.

На основі факторного аналізу в структурі самотності в жінок – внутрішньо переміщених осіб виділено чотири чинники, внесок яких у сукупну дисперсію даних становить 65 % (табл. 3). Аналіз адекватності факторної моделі, а саме критерій сферичності Бартлета ($p < 0,001$) має статистичну значущість і вказує на те, що змінні між собою корелюють, а також міра вибіркової адекватності Кайзера–Меєра–Олкіна (КМО) (0,733) є високою.

Змістове наповнення чинників показує джерела виникнення почуття самотності в жінок – внутрішньо переміщених осіб. З таблиці 3 видно, що на самотність здійснюють безпосередньо вплив *суб'єктивні чинники*, а саме – *індивідуально-особистісні риси*, як: невротичність, дратівливість, спонтанна агресивність, депресивність, емоційна лабільність, відкритість, свобода вибору, ставлення до авторитету, почуття неприкаяності, бездомність, а також *особистісні причини*, як: особистісні досягнення, відчуженість і ізолюваність, боязнь критики, образа гіркота, страх бути самій; і незадоволена *потреба* в униканні невдач.

Висновки. Отримані під час дослідження результати свідчать про те, що жінкам – внутрішньо переміщеним особам притаманна самотність у взаємодії із соціумом (соціальна самотність), а також особистісний страх залишитися самій, які мають певний зв'язок із вимушеним переселенням у нове соціальне середовище, у якому вони переживають труднощі в соціальній адаптації, а також акультураційний стрес.

Результати кореляційного аналізу показників самотності й показників міжособистісних відносин показали, що почуття самотності в жінок – внутрішньо переміщених осіб мають зв'язок не тільки з міжособистісними стосунками в соціумі та конфліктністю у стосунках із приймаючим населенням, а також і з відсутністю близьких друзів та підтримуючого оточення, що безпосередньо зумовлено об'єктивними чинниками, як вимушене переселення, та події, які відбувалися на території Донбасу.

Виявлено, що переживання самотності внутрішньо переміщеними особами пов'язане з

індивідуально-особистісними рисами, які зумовлені відчуттям безнадійності, неприкаяності та неможливістю вільного вибору, що супроводжується ворожістю, агресивністю, конфліктністю, закритістю від приймаючого соціального середовища та схильністю до асоціальної поведінки.

Також виявлено зв'язок між самотністю і причинами та установками, а саме з гіркотою й образою, яка є наслідком вимушеного переміщення, унаслідок якого більшість із них втратила свої будинки, роботу і близьке коло друзів, з якими вони спілкувалися.

Встановлено, що у групі жінок – внутрішньо переміщених осіб сімейну самотність супроводжує незадоволена потреба в міжособистісних стосунках, яка є наслідком вимушеного переселення і та демографічного розриву стосунків із близькими. Страх залишитися самій підвищує незадоволена потреба в самореалізації й матеріальні труднощі, з якими вони зіткнулися на новому місці. Також виявлено, що самотність пов'язана з незадоволеністю загальним показником життя, а саме: невизначеність цілей, низький результат (фінансовий дохід), процес, який не приносить задоволення або очікуваного результату тощо.

Отже, результати кореляційного аналізу показників самотності виявили, що не тільки суб'єктивні чинники мають зв'язок із самотністю жінок – внутрішньо переміщених осіб, а й соціальний чинник – вимушене переселення та приймаюче населення.

Показано, що на виникнення почуття самотності у вимушено переміщених осіб впливають такі суб'єктивні чинники, які пов'язані з *індивідуально-особистісними рисами* (невротичність, дратівливість, спонтанна агресивність, депресивність, емоційна лабільність, відкритість, свобода вибору, ставлення до авторитету, почуття неприкаяності, бездомність), а також з *особистісними причинами* (особистісні досягнення, відчуженість і ізолюваність, боязнь критики, образа і гіркота, страх бути самій).

Перспективи подальших досліджень. Як напрям подальшого вивчення проблеми може стати використання регресійного та дисперсійного аналізу для прогнозування та виявлення прихованих взаємозв'язків у змінних, які впливають на підвищення або пониження рівня самотності.

Список літератури:

1. Бурлака О.В., Кондратенко, Л.О., Манилова Л.М. Вплив стресу «гібридної» війни на психічне та фізичне здоров'я вчителів. *Технології розвитку інтелекту*. Київ. 2016. Т. 2. Вип. 2. http://nbuv.gov.ua/UJRN/tri_2016_2_2_3.

2. Габдрахманова Г.Ф. Социокультурная адаптация беженцев и вынужденных переселенцев в республике Татарстан: Монография. Казань: Институт истории АН РТ, 2003. 148 с.
3. Гриценко В.В. Социально-психологическая адаптация переселенцев в России / Ин-т. психологии РАН. Москва, 2002. 252 с.
4. Кісарчук З.Г., Омельченко Я.М., Лазос та ін. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій. Київ : ТВ «Видавництво Логос». 2015. 207 с.
5. Мельник Л. А., Остапчук Г. В., Пилипас Ю. В., Семенко І. М. та ін. Психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним дітям, їхнім батькам та сім'ям з дітьми зі Сходу України. / Л. С. Волинець (Ред.). Київ : ТОВ Видавничий дім «Калита» 2015. 37 с.
6. Berry, J.W., Sam, D.L. Immigrant Youth: Acculturation, Identity, and Adaptation. *Applied Psychology*. 2006. P.303-332 <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.2006.00256.x>.
7. Benn, L., Harvey, J.E., Gilbert, P., Irons, C. Social rank, interpersonal trust and recall of parental rearing in relation to homesickness. *Pers Individ Diff*, 2005. Vol.38, P.1813–1822. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2004.11.010>.
8. Chapdelaine, R.F., Alexitch, L.R. Social skills difficulty: model of acculturative stress for international graduate students. *J Coll Stud Develop*. 2004. Vol. 45(2). P. 167–184. <https://doi.org/10.1353/csd.2004.0021>.
9. Greenland, K., Brown, R. (2005). Acculturation and contact in Japanese students studying in the United Kingdom. *J Soc Psychol*. 2005. Vol. 145(4). P. 373–389. DOI: 10.3200/SOCP.145.4.373-390.
10. Jasinskaja-Lahti, I., Liebkind, K., Horenczyk, G., Schmitz, P. The interactive nature of acculturation: perceived discrimination, acculturation attitudes and stress among young ethnic repatriates in Finland, Israel, and Germany. *Int J Intercult Relat*. 2003. Vol. 27(1), P. 79–97. [https://doi.org/10.1016/S0147-1767\(02\)00061-5](https://doi.org/10.1016/S0147-1767(02)00061-5).
11. Mumford, D.B. Culture shock young British volunteers working abroad: predictors, risk factors and outcome. *Transcult Psychiatry*. 2000. Vol. 37(1). P. 73–87. <https://doi.org/10.1177/136346150003700104>.
12. Roysircar-Sodowsky, G., & Maestas, M.V. Acculturation, ethnic identity, and acculturative stress: Evidence and measurement. In R. H. Dana (Ed.), *Handbook of crosscultural and multicultural personality assessment*. Mahwah, NJ: Erlbaum. 2000. P. 131-172.
13. Stroebe, M., van Vliet, T., Hewstone, M., Willis, H. Homesickness among students in two cultures: antecedents and consequences. *Br J Psychol*. 2002. Vol. 93. P. 147–168. DOI: 10.1348/000712602162508.
14. Ward, C., Bochner S., Furnham, A. *The psychology of culture shock*, 2nd edn. Routledge, London. 2001. 384 p. <https://doi.org/10.4324/9780203992258>.

Leonova I.M. SOCIO-PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE EXPERIENCE OF LONELINESS BY WOMEN – INTERNALLY DISPLACED PERSONS

The article presents the results of a study of the peculiarities of experiencing feelings of loneliness by internally displaced persons.

It was found that internally displaced persons have the highest level of loneliness in interaction with society, and in personal fear of being alone.

The highest level of loneliness in interpersonal suckers in internally displaced persons was established with a new social environment (social loneliness).

Individual-personal traits of the female group, which are connected with the feeling of loneliness, are revealed. The experience of loneliness by internally displaced persons is due to feelings of hopelessness, restlessness and inability to make free choices, accompanied by hostility, aggression, conflict, isolation from the host social environment and a tendency to antisocial behavior.

The relationship between loneliness and causes and attitudes as bitterness and resentment as a result of military events in the Donbas and forced resettlement (objective factors) is shown.

The unmet needs of the female group, which are directly related to loneliness, are listed. The need for interpersonal relationships due to family loneliness, which is the result of forced relocation and the demographic rupture of relationships with loved ones, has been unmet. The fear of being left alone is associated with an unmet need for self-realization and the financial difficulties they face in their new place. At the same time, a group of internally displaced women identified unmet needs that affect their lives in general: uncertainty of goals, low results, a process that does not bring satisfaction or the expected result, and so on.

Subjective factors that affect the level of loneliness: neuroticism, irritability, spontaneous aggression, depression, emotional lability, openness, freedom of choice, attitude to authority, feelings of restlessness, homelessness, as well as personal achievements, alienation and isolation, fear of criticism, resentment and bitterness, and fear of being yourself.

Key words: *loneliness, socio-psychological factors, internally displaced women, interpersonal relationships, causes, individual personality traits, needs, subjective factor, objective factor.*